

МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ВИКЛАДАЧА НЕПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглядаються проблеми моделювання педагогічних процесів, зокрема особливості проектування моделі педагогічного менеджменту викладача непедагогічного профілю. Наводяться види та етапи моделювання педагогічних процесів. Розкрита сутність моделювання педагогічного менеджменту, показана його структура, принципи, функції та критерії вимірювання.

Ключові слова: педагогічний менеджмент, моделювання, проектування, викладач.

Сучасні реалії національної педагогічної освіти вимагають від майбутнього фахівця не лише ґрунтовної підготовки у професійній та предметній сфері, але й сформованості його як менеджера-управлінця. Розвиток і формування професійно-управлінських компетенцій у майбутніх фахівців можливий за умови ретельного проектування даного виду діяльності та створення моделі педагогічного менеджменту в цілісному педагогічному процесі.

Моделювання педагогічних систем і процесів є однією з найважливіших завдань сучасної педагогіки і психології, тому що зростає вагомість проектування й упровадження нових інноваційних технологій, що відповідають передовим теоретичним ідеям вітчизняної науки.

У педагогічній науці метод моделювання обґрунтований у працях В. Афанасьєва, В. Венікова, Б. Глинського, В. Загвязинського, І. Новік, Г. Суходольського, В. Штофф та ін. Особливе місце в побудові моделі управлінської діяльності педагога займають дослідження Б. Гершунського, В. Симонова, М. Поташника.

Педагогічне моделювання в досить короткий термін дозволяє підготувати сучасного фахівця-професіонала, здатного бути конкурентоспроможним на ринку праці, тобто володіти необхідними професійними й лідерськими якостями. Для цього необхідно, щоб сама логіка побудови та викладання всіх предметних

курсів здійснювалася так, щоб вони впливали на формування механізму самовизначення особистості студентів, їхньої здатності до розвитку і самовдосконалення, вміння планувати і досягати поставлених цілей. Цю ж думку висловлює і відомий український філософ, академік І. Зязюн, який пише: «Суть нової освітньої парадигми у тому, що навчальний предмет розглядається не як самоціль, а як засіб навчання та виховання, основною метою якого є гармонійний розвиток особистості» [1, с. 85].

Вищеозначене дає підстави вважати, що моделювання педагогічного менеджменту є невід'ємною умовою успішної діяльності викладача та його особистісної реалізації. Іншими словами, мова йде про необхідність успішного моделювання цілісного педагогічного процесу педагогічного менеджменту майбутнього викладача і ця модель має бути не тільки дидактичною, але соціально-педагогічною за своєю сутністю.

Отже, мета цієї статті – розкрити модель педагогічного менеджменту, обґрунтувати сутність і компонентну структуру цієї моделі.

Почнемо з поняття «модель», яке вживається в багатьох (а, можливо, і в усіх) сферах науки. Модель – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який є подібним до досліджуваного об'єкта (або явища), відображає і відтворює у більш простому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відносини між елементами цього об'єкту.

Необхідно відзначити, що поняття «модель спеціаліста» має багато трактувань. Більшість учених розуміють під моделлю спеціаліста описовий аналог, який відбиває основні характеристики досліджуваного об'єкту, яким є узагальнений образ спеціаліста даного профілю. Загалом, таке розуміння не суперечить філософському визначенню моделювання як «відтворення характеристик деякого об'єкту ... на іншому об'єкті, створеному для їх вивчення» [2, с. 252]. Цікаве у зв'язку з цим визначення моделі, яке дає І. Сігов: «Модель фахівця можна трактувати як образ фахівця, яким він має бути для певного періоду часу, втілений у певній документації. Модель спеціаліста насамперед включає в себе паспорт фахівця як опис об'єктивних вимог системи народного господарства до нього» [3, с. 8].

Дещо інший зміст у це поняття вкладає Ю. Лавриков. Він вважає, що «модель професійної підготовки фахівця в найбільш загальному вигляді представляє собою схематичне вираження обсягу і структури суспільно-політичних, специфічно професійних, організаційно-управлінських, морально-етичних знань, властивостей, навичок, необхідних для трудової діяльності» [4, с. 19].

Основним завданням освіти є задоволення потреб країни у фахівцях вищої кваліфікації. Саме тому, підкреслюючи нерозривний зв'язок очікуваного результату і шляхів його досягнення, Н. Тализіна зазначає, що «проблема моделі фахівця є ключовою для визначення змісту як навчальних планів, так і навчальних програм» [5, с. 75-84]. Власне бачення моделі фахівця ми знаходимо у праці М. Нечаєва, який вважає, що «це не стільки відображення окремих сторін і якостей фахівця, які можуть бути встановлені емпірично, скільки той еталон, до досягнення якого необхідно прагнути в процесі практичної діяльності вузівського викладача [6, с. 29].

Прийнято умовно поділяти моделі на три види: фізичні (що мають природу, схожу з оригіналом); матеріально-математичні (їх фізична природа відрізняється від прототипу, але можливий математичний опис поведінки оригіналу); логіко-семіотичні (конструюються зі спеціальних знаків, символів і структурних схем). Між названими типами моделей відсутні жорсткі межі. Педагогічні моделі в основному входять у другу і третю групи перерахованих видів.

Російський учений А. Дахін наводить цікаві факти про те, що австрійським логіком Куртом Геделем доведені дві знамениті теореми про неповноту і несуперечності формальних систем. Перша стверджує, що в логіко-математичних системах принципово неможливо формалізувати всю змістовну частину, тобто будь-яка система аксіом є неповною. У другій йдеться про неможливість довести несуперечність формальної системи засобами самої цієї системи.

Теореми Геделя отримали і загальнонаукову інтерпретацію, згідно з якою для дедуктивної побудови моделі, що точно описує «поведінку» системи будь-якої природи, не існує повного й кінцевого набору відомостей про неї. А як же моделювати навчання

або мотивацію поведінки людини? Людина, напевно, найскладніший об'єкт дослідження, – вважає А. Дахін [7, с. 22].

Суперечки навколо можливості моделювання складних явищ соціальної сфери тривають дотепер, і вони, напевно, не припинялися ніколи. Пов'язано це з фундаментальною проблемою повноти кожної сконструйованої моделі. Жодна модель, навіть дуже складна, не може дати повного уявлення про досліджуваний об'єкт і точно передбачити його розвиток або описати траєкторію руху в якомусь власному просторі.

Отже, перш ніж створювати модель педагогічного менеджменту, слід пам'ятати, що будь-яке проектування починається з побудови структури освітньої парадигми, її змістовного наповнення, тобто методологічних основ. У цьому сенсі освітня парадигма є основною моделлю для педагогічного менеджменту, зокрема і для розвитку особистості педагога-управлінця.

У зв'язку з цим необхідно виділити етапи педагогічного моделювання:

1. Вхідження в проблему побудови моделі. Визначаються функції аналізованого (модельованого) об'єкту, його місце та роль в системі освіти.

2. Будується система наскрізних компонентів структури досліджуваного об'єкту, що володіє максимальною функціональною повнотою. Формулюються критерії, проводяться контролюючі заходи щодо перевірки повноти даних структурних компонентів.

3. З виокремлених раніше наскрізних компонентів, визначається мінімально допустимий набір базових (статичних) складових, які мають функціональну повноту. Встановлюються різні взаємозв'язки компонентів системи (логічні, функціональні, семантичні, технологічні та ін.).

4. Розробляється модель динаміки об'єкта дослідження:

а) на основі теоретичного й емпіричного вивчення об'єкту встановлюються відомі по відношенню до об'єкту знання (історичні, статистичні, емпіричні та ін.);

б) визначаються закономірності функціонування системи, яка включає необхідні оптимальні параметри, що описують її поведінку та критерії управління;

в) досліджуються закономірності динаміки зміни, самоорганізації або розвитку системи в умовах її функціонування;

г) встановлюється причинно-наслідковий зв'язок між поведінкою системи та характером керуючого впливу.

Перейдемо до розгляду змістовного наповнення нашої моделі, згідно з тими етапами, які ми виокремили вище. Враховуючи те, що предметом нашого дослідження є моделювання процесу педагогічного менеджменту, необхідно зазначити, що теоретичний аналіз літературних джерел дозволив в аспекті нашого дослідження визначити, що педагогічний менеджмент це:

- теорія управління в освітньому закладі (В. Загвязинський, Л. Капто, М. Поташик та ін.);

- система управління освітньою установою, пов'язана з необхідністю пошуку шляхів його розвитку (Б. Гершунський, С. Лазарєв, Є. Яковлєв та ін.);

- управління освітньою діяльністю (А. Моїсеєв, В. Симонов та ін.);

- комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління педагогічними системами, спрямований на підвищення ефективності їх функціонування та розвитку (П. Булинський, Н. Кузьміна).

- процес постановки та досягнення цілей за допомогою мобілізації праці людей, їх інтелекту, мотивів поведінки, а також фінансових і технічних ресурсів (Е. Нікітіна та ін.).

Найбільш повне визначення менеджменту, яке може бути використане в освіті, сформулював відомий американський теоретик менеджменту П. Друкер, який вважав, що сучасний менеджмент – це специфічний вид управлінської діяльності, що обертається навколо людини, з метою зробити людей здатними до спільної дії, надати їхнім зусиллям ефективності й знівелювати властиві їм слабкості, бо людська здатність робити внесок у суспільство настільки ж залежить від ефективності управління підприємством, як і від власних зусиль і віддачі людей [8, с. 6].

Отже, з наведених визначень можна зробити висновок, що в науці менеджмент розглядається і як «вид діяльності», і як «сфера знання».

Виходячи з цих позицій та враховуючи висвітлені вище етапи побудови моделі, ми вважаємо, що в модель педагогічного

менеджменту, крім процесної діяльності, мають бути додані: а) управлінські принципи, яких повинен дотримуватися викладач у своїй педагогічній діяльності; б) функції педагогічного менеджменту; в) критерії оцінювання ефективності управлінської діяльності викладача.

З позицій педагогічного менеджменту Ю. Конаржевським виділені такі управлінські принципи:

- принцип поваги і довіри до людини;
- принцип співробітництва;
- принцип соціальної справедливості;
- принцип індивідуального підходу в управлінні;
- принцип збагачення роботи педагога;
- принцип особистого стимулювання;
- принцип колективного прийняття рішення [9, с. 112].

Представлені вище принципи є системними. Для здійснення ефективного управління кожен із них «працює» тільки за умови, що й інші, взаємопов'язані з ним, також виконуються.

Виходячи з вищевикладених принципів і аналізу педагогічної та управлінської діяльності, ми виділили низку подібних функцій, таких як: мотиваційна, конструктивна, організаційна, інформаційна, контролю та прийняття рішень. Аналіз дій, необхідних для реалізації менеджменту з позиції зміни ролі педагога, став чинником доцільності інтеграції управлінської та педагогічної діяльності.

Структурними компонентами педагогічного менеджменту слід вважати: створення мотивації, цілепокладання, здійснення системи контролю за формуванням професійних знань, умінь, навичок, якостей мислення і поведінки, встановлення комунікативних зв'язків на суб'єкт-суб'єктному рівні або дотримання принципів педагогічного спілкування. Складаючи модель педагогічного менеджменту, ми прийняли за основу досить компактну систему уявлень про управлінську культуру, типи й основні властивості особистості, що вироблені шляхом теоретичного сутнісного аналізу та які знаходять повсякденне й експериментальне підтвердження.

Беручи за основу ці положення, ми побудували модель, що складається з чотирьох базових підсистем: дидактичної, виховної, організаційно-управлінської і підсистеми культурно-особистісного зростання.

Виходячи з принципів і функцій педагогічного менеджменту, можна припустити, що дидактична підсистема моделі характеризує ступінь оволодіння викладачем змістом навчального матеріалу, формами, методами, способами ефективної організації навчально-виховного процесу щодо реалізації управлінських функцій навчання.

Виховна підсистема характеризує управлінську, лідерську діяльність викладача із забезпечення психолого-педагогічних умов для формування як самодостатньої особистості студента через його активну життєву позицію, так і його творчий саморозвиток, самореалізацію своїх потенційних можливостей у різних видах діяльності.

Організаційно-управлінська підсистема характеризує діяльність викладача з саморозвитку в нього здатності до самоврядування і комунікації, а також ступінь оволодіння формами і методами педагогічного управління.

Підсистема культурно-особистісного зростання характеризує діяльність викладача з підвищення своєї загальної та професійної культури із самовиховання і саморозвитку лідерських й управлінських якостей, особистісних і загальнокультурних властивостей педагога. У цій підсистемі логічним для нас стала «смилова» концепція розвитку особистості Б. Братуся. Головним, визначальним для людського розвитку він вважає процес самоздійснення, предметом якого стає родова людська сутність, прагнення до культури, злиття з нею і набуття цим максимальної повноти свого існування як людини [10, с. 9].

І останнім етапом нашого процесу моделювання було завдання розробити основні критерії оцінки якості педагогічного менеджменту. Це:

- К1 - предметна компетентність;
- К2 - психологічна компетентність;
- К3 - лідерська компетентність;
- К4 - управлінська компетентність;
- К5 - педагогічна компетентність;
- К6 - методична компетентність;
- К5 - готовність до інновацій;
- К6 - загальнокультурна і емоційно-моральна компетентність;
- К7 - здатність до саморозвитку та самовдосконалення.

Так, застосовуючи системно-структурний аналіз до моделювання процесу педагогічного менеджменту на його першому етапі, ми взяли за основу процес розвитку особистості, її діяльність і професійні одиничні дії. Причому й особистість, і її спрямованість, як і її діяльність та окремі дії, можуть бути взяті в їх загальному, особливому або одиничному значенні. Необхідно лише, щоб ця цілісність обов'язково була відокремлена і визначена. Потім ми з'ясовували, які елементи цієї цілісності, а також автономні її частини, не розкладені в межах даної системи.

На наступному етапі нашого дослідження ми спробували розкрити найбільш суттєві, загальні зв'язки між елементами, між кожним із них і цілісністю. Це були як односторонні причинні зв'язки, так і взаємозалежні впливи у процесах функціонування, поведінки та розвитку цілого явища. Далі ми виявляли необхідну й достатню кількість підструктур у моделі педагогічного менеджменту, в які або на перетині яких розташуються всі елементи аналізованої цілісності.

Отже, в основі педагогічного моделювання повинна покладатись не модель процесу, а модель особистісно-професійної ситуації, творчої діяльності майбутнього викладача. Модель особистості педагога формулюється не тільки в поняттях «якостей особистості», але й в термінах, що описують той соціальний досвід, який передбачає ці якості та технологію діяльності педагога, відбирає і експлікує цей культуротворчий «досвід» [11, с. 97].

Таким чином, під моделлю викладача-фахівця ми розуміємо не тільки вузькопрофесійні знання та вміння, але й основні властивості особистості, гармонійний розвиток яких лежить в основі управлінської та моральної культури, а також тих цінностей, які будуть спрямовані на розвиток культури, прогрес і загальнонаціональні інтереси нашого суспільства.

Список використаної літератури

1. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії : монографія / Іван Андрійович Зязюн. – К. – Черкаси : ЧПУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 608 с.
2. Философский словарь / Под ред. М.М. Розенталя. – изд-ие 3-е. – М. : Политиздат, 1972. – 496 с.
3. Сигов И.И. Проблемы разработки конкретного содержания моделей специалистов широкого профиля // Научно-методические проблемы разработки конкретного содержания моделей специалистов широкого профиля. – Л. : Изд-во ЛТК, 1974. – С. 3-25.

4. *Лавриков Ю.А.* О модели профессиональной подготовки экономиста [Текст] / Ю.А. Лавриков // Улучшение подготовки экономистов и экономической подготовки инженеров.– Л. : МВССО, 1983. – С. 3-15.
5. *Талызина Н.Ф.* Теоретические проблемы разработки модели специалиста / Н.Ф. Талызина // Современная высшая школа. – 1986. – №2. – С. 75-84.
6. *Нечаев Н.Н.* Психолого-педагогические аспекты подготовки специалистов в вузе / Н.Н. Нечаев. – М. : Изд. МГУ, 1985. – 113 с.
7. *Дахин А.Н.* Моделирование в педагогике. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность / А.Н. Дахин // Педагогика. – 2003. – №4. – С. 21-26.
8. *Питер Ф. Друкер.* Эффективный руководитель / Питер Ф. Друкер.; [пер. с англ. О. Чернявской]. – М. : Издательство Вильямс, 2007. – 224 с.
9. *Конаржевский Ю.А.* Менеджмент и внутришкольное управление / Ю.А. Конаржевский. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2000. – 237 с.
10. *Братусь Б.С.* К проблеме человека в психологии / Б.С. Братусь // Вопросы психологии. – 1997. – №5. – С. 9-17.
11. *Крюкова Е.А.* Личностно-развивающие образовательные технологии: природа, проектирование, реализация : монография / Е.А. Крюкова. – Волгоград : Перемена, 2000. – 196 с.

Татьяна Иванова

МОДЕЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ НЕПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

В статье анализируются проблемы моделирования педагогических процессов, в частности проектирования модели педагогического менеджмента преподавателя непедагогического профиля. Описываются виды и этапы моделирования педагогических процессов. Раскрыта сущность моделирования педагогического менеджмента, показана его структура, функции и критерии оценивания.

Ключевые слова: педагогический менеджмент, моделирование, проектирование, преподаватель.

Tetyna Ivanova

MODEL OF THE NONE-PEDAGOGICAL TYPE TEACHER'S PEDAGOGICAL MANAGEMENT

The paper analyzes the problems of modeling processes of teaching, namely the design of model teachers non-teaching pedagogical management profile. Describes the types and stages of simulation modeling pedagogical process. The article is devoted essence of pedagogical management, it shows the structure, functions and criteria of evaluation.

Key words: pedagogical management, modeling, designing, teacher.

Одержано 01.11.2011 р.